

Mladoboleslavský Templ – hodnocení památkového zásahu

Vít JESENSKÝ; Jakub BACHTÍK

ANOTACE: Studie se věnuje památkové obnově tzv. Templu, významné středověké palácové stavby v historickém jádru města Mladé Boleslavi, probíhající v 70. a 80. letech 20. století. Článek se zabývá samotným metodickým řešením hodnocení obnovy, jeho aplikací na daný zásah a kritikou užitých pramenů a metod. První část textu je věnována obecnějším metodologickým souvislostem, které jsou v druhé polovině aplikovány na případ Templu.

V jádru pozdně středověký palác čp. 102 v Krajířově ulici v Mladé Boleslavi zvaný Templ je významnou památkou stojící v exponované panoramatické poloze – je vestavěný do městských hradeb v blízkosti hradu. Rozhodující památková obnova areálu proběhla mezi roky 1969 a 1989, respektive po roce 1977, kdy došlo ke zřícení jižních přístavků paláce. Přehled o jejím průběhu podává podrobně předchozí studie, která je součástí téhož výzkumu a na kterou navazujeme. V tomto textu nebude předmětem našeho zájmu Templ jako památka, ale jako výsledek památkového zásahu, respektive jako prostředek, skrze který je možné provést výzkum samotného hodnocení památkové akce.

Cílem tohoto výzkumu je přispět k odpovědi na otázky, které mohou být na první pohled ryze teoretické, ale které mají zásadní význam pro výkon památkové péče jako praktického oboru: Jak je možné hodnotit památkovou akci/zásah, a to především kvalitativně? O kterém zásahu můžeme říci, že byl úspěšný, a proč? Jaké jsou charakteristiky památkového zásahu a jaká kritéria jeho kvality a efektivity? A jak je zkoumat?

Tato studie je fakticky řešením jednoho konkrétního případu. Mnohem spíše než teoreticko-metodologický výzkum představuje dílčí pokus uplatnit dosavadní dosti neověřené koncepty na konkrétní příklad a následně kriticky vyhodnotit užité podklady, postupy a zkušenosti. Nejde tedy o věcný popis a rozbor historie zásahu a jeho výsledků – ten nabídla předešlá studie –, ale o aplikovanou teorii památkové péče, respektive její metodologii. Zabýváme se zde vymezeným hodnocením, přičemž k tomu užíváme metod teoretického, nepřekvapivě hlavně kvalitativního výzkumu, jehož kostru tvoří struktura procesů a kategorií. Vlastní použití teoretického modelu, tedy bezprostřední hodnocení, není již samo o sobě plně objektivním poznáváním, pro nás se však stává předmětem takového poznávání – výzkumu.

1

I. Hodnocení památkových zásahů v dosavadní literatuře

Je prokazatelné, že vědeckometodologický či kulturněpolitický model, nebo alespoň jasný odborný názor na to, jak je možno hodnotit kvalitu památkové péče, v domácí památkové péči chybí. A stejně tak chybí představa o tom, jakou roli v památkové péči hrají konkrétní památkové zásahy – akce a potažmo jejich hodnocení (s výjimkou uvedenou níže). Na rozdíl od památkové teorie¹ byly na poli metodologie vytvořeny v rámci soudobé tuzemské památkové péče, zejména NPÚ, početnější výstupy. Soustředíme se nyní na ty, které se alespoň částečně zabývají hodnocením komplexního nakládání s památkami nebo stavem památek jako výsledkem památkové péče. Z abnormálního počtu více než sta vyprodukovaných oborových metodik je to nakonec jen několik (viz dále) – a předem je třeba říci, že z hlediska tématu, které zde sledujeme, mají výrazné limity. Většina z vydávaných metodik se totiž logicky zabývá návrhem zamýšleného nakládání s památkou (fakticky vždy omezeným typem pa-

Obr. 1–4. Mladá Boleslav, dům čp. 102, zvaný Templ, proměna památky v pohledu z Prácké (dříve Marxovy) ulice. Obr. 1 – objekt ve 20.–30. (?) letech 20. století, podoba činžovního domu se severními i jižními přístavky v zarostlém srázu a s navazující zástavbou jižně v linii hradeb a v Prácké ulici na úpatí. Foto: SA NPÚ STČ.

mátky, její částí, některými činnostmi atd.) a hodnocení uskutečněných zásahů z nich tedy musíme zpětně odvozovat, což ale nelze učinit prostým obratem úvah. Žádná dostupná metodika nepodává adekvátní rámcový návod či osnovu komplexního památkového posuzování a rozhodování, jaké je nezbytné např. ve většině odborných vyjádření památkářů. Téměř všem metodikám chybí jasně formulovaná východiska v systematické oborové teorii, nehlásí se ke vztahové subjekt-objektové podstatě

■ Poznámky

1 K jejímu stavu viz *Zprávy památkové péče* LXXVI, 2017, č. 6.

2

3

Obr. 2 – stav v roce 1971; pustý objekt, který rok předtím dostal do správy SSPPOR, jižní část terasy je zřícená, větší část zástavby v Ptácké ulici odstraněna, objekt samotný však stojí stále v plné hmotě. Foto: ASTČ NPÚ.

Obr. 3 – rok 1971, návrh obnovy Templu počítající s odstraněním severního a jihozápadního přístavku a snížením přístavku jižního, s úpravami průčelí a doplněnou hradební zdí; krov je původní. Malba na fotografii od P. Mošnáka a arch. Bendlemayerové, SPKOKP. Uloženo v SA NPÚ STČ.

památkové péče. Konkrétně, prakticky v žádné z metodik jejich autoři dostatečně a plně nedefinují, v čem spočívá hodnota památky a v čem má spočívat hodnota památkové péče (nejčastěji je omezují na poznání hmotné struktury).² Dochází tak ke zkreslení hodnotové povahy památek i památkové péče a hlavně k zásadní nejednotnosti napříč jednotlivými metodikami.³

Kromě aktuálních metodik patřily mezi východiska této studie starší klasické práce (Břetislav Štorm, Václav Wagner, Vlastimil Vinter a další),⁴ ale také kritické rozborů návrhů na prohlášení kulturních památek (nejčastěji jednotlivá ÚOP) a zvláště vyjádření k daným návrhům ze strany MK ČR. Stejně tak diskuse a závěry jednání interních komisí a památkových rad pracovišť NPÚ ohledně nakládání s památkovým fondem by mohly být využity jako intersubjektivní pomoc, kdyby ovšem byly zřejřejší.⁵ V nedávné době se otázkám hodnotových struktur památek a jejich uplatnění věnovaly rovněž odborné studie, mimo jiné Jana Uhlíka⁶ a Lubomíra Zemana.⁷ Samozřejmě jsme čerpali poznatky z publikací o významných památkových akcích, předně těch, které uvádějí mnohé koncepčně-metodické zásady. Tyto statě jsou ovšem téměř vždy psány autory dotčených zásahů, a nejsou tudíž ani tak hodno-

■ Poznámky

2 Jako příklad lze uvést zaměňování památkové hodnoty za hodnotu architektonicko-historickou v metodice Věra Kučová – Karel Kuča, *Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty*, Praha 2015. Dostupné online: https://invenio.nusl.cz/record/201263/files/nusl-201263_1.pdf, vyhledáno 1. 11. 2018. Jiným příkladem zpracovávajícím tzv. „antropogenní vlivy“ na památky bez jediného odkazu na památkovou hodnotu je Milena Forejtníková et al., *Metodika hodnocení míry potenciálního ohrožení památek antropogenními a přírodními vlivy*, Brno 2015. Dostupné online: <https://www.npu.cz/publikace/metodika-hodnoceni-miry-potencialniho-ohrozeni-pamatek-antropogennimi-a-prirodnimi-vmivy.pdf>, vyhledáno 1. 11. 2018.

3 Například Miloš Solař užívá ve svém metodickém výkladu problematický termín „kulturní hodnota“. V téže metodice je zároveň řešen jakýsi obecný návod na komplexní obnovu specifické památky, ovšem opět značně neúplný. Doplněno je několik hodnocení komplexních obnov modernistických vil, které se snad nejvíce blíží systematickému památkovému posouzení kvalitního zásahu. Problémem je ale až přílišná stručnost a soustředěnost na hmotnou stavbu. Miloš Solař et al., *Památková obnova vilové architektury 20. a 30. let 20. století*, Brno 2015. Dostupné online: <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/publikace/18839-pamatkova-obnova-tilove-architektury-20-a-30-let-20-stoleti>, vyhledáno 1. 11. 2018. Určitý až příliš rámcový model návrhu nakládání s památkou vycházející z památkových hodnot je navržen v nominaci k zápisu památek UNESCO. Viz Jitka Vlčková – Věra Kučová – Michal Beneš, *Metodické principy přípravy nominací k zápisu na Seznam světového dědictví UNESCO a zásady uchování hodnot těchto statků*, Praha 2011. Dostupné online: <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/publikace/10347-metodicke-principy-pripravy-nominaci-k-zapisu-na-seznam-svetoveho-dedictvi-unesco-a-zasady-uchovani-hodnot-techto-statku>, vyhledáno 1. 11. 2018. Také metodické publikace prof. Girsy, byť se věnují v první řadě projektování obnovy stavebních památek, obsahují řadu postupů, které lze využít v hodnocení stavebního zásahu. Naneštěstí zcela pomíjejí

kategorii památkové hodnoty, bez které o památkách vůbec nelze mluvit. Josef Holeček – Václav Girsy et al., *Projektování obnovy stavebních památek*, Praha 2008. Dostupné online: <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/publikace/7411-projektovani-obnovy-stavebnich-pamatek>, vyhledáno 1. 11. 2018. Asi nejprogresivněji v porozumění rozlišení památkových hodnot a objektivních jevů (znaků) působí Jiří Olšan et al., *Metodika identifikace hodnot památek zahradního umění*, Praha 2015. Dostupné online: <https://www.npu.cz/publikace/metodika-identifikace-hodnot-pamatek-zahradniho-umeni.pdf>, vyhledáno 1. 11. 2018. Avšak i zde lze shledat několik pojmových a procesních omylů.

4 Břetislav Štorm, *Základy péče o stavební památky*, Praha 2007. – Idem, *Mezi žití budoucnosti a tržní minulosti. Výbor z textů k architektuře, umění a památkové péči*, Brno 2008. – Václav Wagner, *Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana*, Praha 2005. – Vlastimil Vinter, *Úvod do dějin a teorie památkové péče II.*, Praha 1982.

5 Ani u asi nejvíce medializovaného posuzování našich památkových akcí, ceny Patrimonium pro futuro, nejsou konkrétní hlediska hodnocení jasněji formulována, snad s výjimkou důrazu na vztah vlastníků a realizátorů a „příběhovou“ prezentaci.

6 Jan Uhlík, *Hodnoty památek jako nástroj k analýze interakcí mezi teorií památkové péče a realizační praxí*, *Zprávy památkové péče* LXXVII, 2017, s. 642–648. Článek se značně blíží tématu naší studie. Naneštěstí autorově hodnotové typologii chybí celá řada východisek a souvislostí (rozlišení a vztah mezi hodnotou a znakem památky, proces přisouzení hodnoty, úloha hodnoty v procesu). To následně zásadně omezuje možnost patřičné aplikace na skutečné případy obnovy, o kterou se autor v článku pokusil.

7 Lubomír Zeman, K problematice památkové podstaty. Její vnímání, poznávání a hájení z hlediska praxe památkové péče, *Zprávy památkové péče* LXXVII, 2017, s. 649–655. Text se zabývá hledáním památkové podstaty (hodnot a významů). Také na jeho příkladu je možno se poučit o potřebě systémové procesní osnovy a o nesnadnosti jednoduchého uplatnění teoretických postulátů na

Obr. 4 – současný stav (zdrží 2018), 30 let po obnově s novým krovem a výrazem gotického paláce, okolní zástavba je odstraněna, skála vypreparována a na jejím úpatí se nachází parkoviště. Foto: Vít Jesenský, 2018.

ceními (rozhodně ne nestrannými), jako prezentací.⁸

Nemilosrdné zrcadlo výkonům naší teorie a metodologie památkové péče v tématu hodnocení památek nastavují výstupy jednoho z nejaktuálnějších evropských výzkumných počínů v dané oblasti, projektu *Values and valuation as key factors in protection, conservation and contemporary use of heritage – a collaborative research of European cultural heritage* (Hodnoty a hodnocení jako klíčový faktor v ochraně, péči a soudobém využití památek – společný projekt Evropského kulturního dědictví), v akronymu Smart Value.⁹ Projekt vedený profesorem Boguslawem Szmyginem z Lublinské technické univerzity byl řešen v letech 2014–2015 převážně polskými a částečně italskými a litevskými odborníky vesměs z akademické sféry. Výsledkem je nejen více než tisícovka stran vědeckých textů v angličtině a další stovky v polštině, ale také konkrétní aplikace výzkumu. Tři hlavní sborníky se zabývají analýzou stavu poznání v dané oblasti v Evropě i ve světě (památkové hodnoty a hodnocení z pohledu hermeneutiky, antropologie, muzeí, vizuálního umění, krajiny, archeologie, průmyslového dědictví, práva, ekonomiky, realitního trhu, metod multikriteriálního hodnocení atd.), mezinárodním pohledem (sborník vzniklý ve spolupráci s Mezinárodním vědeckým výborem pro teorii a filosofii památkové péče TheoPhilos ICOMOS) a konečně metodickým návrhem hodnocení památky se třemi příklady jeho uplatnění na polských památkových areálech. V jednotlivých statích lze nalézt mimořádné množství zajímavých myšlenek, interpretací i názorů, které zvláště pro nás představují neobyčejný zdroj inspirace, motivace i potvrzení o možnostech systematického mezinárodního teoretického památkového výzkumu mimo jiné za zlomek ročních nákladů běžného českého projektu NAKI.

Při kritickém pohledu nás především zarazí (zvláště při vědomí kvality a kontinuity polských humanitních a společenských věd), že řešení památkových hodnot v tomto projektu zcela postrádá axiologický základ a širší filozofická východiska. Následně není rozebírána vztahová podstata hodnot a také poněkud krkolomně je zpracováno rozlišení poznávací a hodnotící fáze. V textech citelně chybí výkladový slovník užívaných pojmů a kategorií a po případě schémata hodnotícího procesu. Asi největší rozpaky lze vyjádřit nad skutečností,

4

že rozsáhlé analytické poznatky a souvislosti nebyly podstatněji transformovány do modelového návrhu hodnocení. Ten působí z větší části jako český návrh na prohlášení za kulturní památku, ale mnohem lépe členěný a mnohonásobně obsažnější. Nepochopitelně ovšem chybí hodnocení sociálních hodnot, vztahu komunity k artefaktu, vůbec není zmíněn samotný hodnotitel atd. Hlavní metodický důraz je kladen na propracované uplatnění referenčních příkladů. Ilustruje to silný akcent na hodnocení jako srovnávání, klasifikaci a cíl v objektivním výsledku. Jak vyplývá z dalších stránek, s tímto náhledem se neztotožňujeme. Hodnocení památkového zásahu se projekt vzhledem ke svému řešenému problému dotýká jen minimálně, a to v návrzích na předběžné zásady ochrany památky odvozené od stanovených hodnot, které jsou ovšem poněkud obecné až formální.¹⁰

Starší, ale dodnes zásadní domácí studii, výsledek výzkumu zabývajících se kvalitativním hodnocením památkového zásahu, vypracovala na sklonku 80. let Milena Radová (Hauserová), památkářka a dnes docentka na Fakultě architektury ČVUT.¹¹ Ve svém článku velice systematicky a výstižně strukturovala a charakterizovala obsah a souvislosti návrhových a hodnotících kritérií shrnutých v kategorii koncepce památkového zásahu. Rozhodující východiska autorky – faktory i procesní vazby, podstata a utváření památkové hodnoty, obsah, definování a uplatnění koncepce – jsou i dnes, po více než třiceti letech, platná. Kritické připomínky a nové poznatky, které lze k práci vznést, jsou do značné míry podníceny v mezidobí proběhnuvšími společensko-ekonomickými a politickými změnami, větší domácí dostupností a rozpracováním axiologických i obecně společenskovedních poznatků a samozřejmě změnou role a možností památkové péče.¹²

Především neplatí, že koncepce návrhu zásahu je zároveň automaticky využitelná pro jeho hodnocení. Je to jednak proto, že mezi návrhem a hodnocením zásahu může dojít k posunu hodnotového vědomí společnosti, které ovlivnilo původní podobu koncepce, a také musíme respektovat právo na subjektivní povahu určení hodnot, a tudíž částečně i subjektivní povahu koncepce zásahu. Rozdílnost koncepce zásahu navrhovatele a koncepce vytvořené hodnotitelem je tedy do jisté míry legitimní.

V návrhu koncepce památkového zásahu, jak o něm uvažovala Milena Hauserová, není též dostatečně postižen proces hodnocení, di-

■ Poznámky

konkrétní památkářskou praxí a propojení zkoumaných znaků a funkcí objektů či území s přisuzovanými hodnotami a jejich realizací.

⁸ Například: Jiří Bláha, *Zámecké divadlo v Českém Krumlově*, České Budějovice 2016. – Václav Girs, *Konzervace jižního průčelí Horního hradu zámku v Českém Krumlově*, Praha 2008. – Idem, *Hrad Bečov – projekt konzervace a prezentace*, viz <https://www.npu.cz/publikace/hrad-bečov-projekt-konzervace-a-prezentace.pdf>, a další.

⁹ Viz <http://www.smart-value.eu>, vyhledáno 4. 11. 2018.

¹⁰ V našem bádání jsme neignorovali ani další mezinárodní zdroje poznání. Nejstručnější shrnutí zahraničních výzkumů a diskusí k tématu potvrzuje rozvinuté řešení teorie, zvláště hodnotových kategorií, zatímco metodologie (nikoliv metodika) setrvává na nejobecnější rovině strategie, vize (participace, obecné přístupy...) nebo maximálně obecných zásad (mezinárodní dokumenty).

¹¹ Milena Radová, *Koncepce památkového zásahu do stavebního díla, její úloha a východiska I., II., Památky a příroda XII*, 1987, s. 1–9, 65–75.

¹² Dobře se to dá ilustrovat na řešení kategorie authenticity autorkou v době, kdy celosvětově teprve narůstal boom tohoto fenoménu, sedm let před dokumentem z Nara. Viz *Dokument o autenticitě*, Nara 1994.

ferenciace a souvislost mezi znakem (u Hausserové nositelem hodnoty) a hodnotou, respektive její mírou (k souvislosti znaku a hodnoty viz následující podkapitola). Následně jsou za východiska označovány jak faktický stav (znaky), tak hodnoty. V přesnějším pojetí jsou ovšem hodnoty reakcí na stav a teprve ony jsou vstupním impulsem pro nakládání s památkou. Důležitý rozdíl spočívá opět v tom, že stav můžeme objektivně poznat, doložit a jednoznačně porovnat, subjektivně přiznaným hodnotám musíme nejen porozumět, ale zaujmout k nim postoj, konat v souladu s nimi, či proti nim. Otázkou také je, zda to, co doc. Hausserová rozpracovala jako samostatné faktory, snad jako podmínky návrhu zásahu (např. ohrožení památky nebo její využití), by nebylo lépe formulovat a řešit jako další hodnoty, respektive znaky. Kupříkladu ohrožení lze chápat jako součást jednotlivých dílčích hodnot (působí tak, že s větším ohrožením hodnota stoupá). V souhrnu památkových hodnot a dalších faktorů tvorby koncepce je zřejmé, a dobově pochopitelné, silné soustředění na samotný objekt, zvláště hmotnou podstatu. Dnes bychom se měli téměř rovnocenně zabývat i druhým prvkem památkového vztahu, subjektem (vlastníkem, veřejností atd.), a mnohem důrazněji řešit problematiku potřeb tohoto subjektu (prezentaci hodnot, vzdělávání atd.).

Co však je ve studii naopak vylíčeno patřičně (snad ne dost pregnantně vysloveno), je souvislost přisouzených památkových hodnot a následného návrhu nakládání s objektem (změna úprav).¹³ Teoreticko-výzkumná metodickánost kategorií a objasnění postupu hodnocení jsou v koncepci možná obětována ve prospěch popisu těchto faktorů přesvědčivěji pro praxi. Ta ovšem nechala danou osnovu upadat do zapomnění, koncepce se nestala metodickým nástrojem památkové péče. Legitimní otázka, proč k tomu došlo, není snadno zodpověditelná. Možná z pohodlnosti – intuitivní vynášení soudů je vždy snazší než hlubší rozvažování mnoha okolností a operativněji vyhoví byrokracii, kterou systematické hodnocení zdržuje a omezuje. Možná se stalo i výhodnějším tvořit nové podklady a nenavazovat na již promyšlené, a koneckonců vždy je jednodušší památky poznávat než kriticky hodnotit a věnovat čas metodologii jejich obnovy. Je rovněž možné, že naše památková péče potřebuje k dané problematice ještě teoreticky dospět.

Následující článek je naopak pokračováním ve výše uvedených úvahách a zkušenostech našich předchůdců a pokusem o jejich uplatnění. Můžeme nicméně prohlásit, že výzkum komplexního hodnocení památkového zásahu je na rozdíl od určování památkových hodnot vědeckým tématem překvapivě téměř unikátním.

II. Metodický přístup k hodnocení – základní teze

Systematické metodické hodnocení památkových zásahů je nezbytným předpokladem pro hodnocení působení památkové péče jako celku. Jde o rozhodující nástroj ovládání praktických postupů památkové péče a potažmo jejích výsledků – stavu památek, souvisejícího kontextu a chování a jednání zapojených osob. Toto hodnocení má hned několik specifik, na která je třeba upozornit. V první řadě se týká kulturní sféry, památkové péče pojmávané nikoliv jako výroba, služba nebo instituce, ale jako společenský subsystém, fenomén, vztah. Nejde tudíž o jednoduché kvantitativní měřitelné porovnávání či klasifikaci, ale o přisuzování významnosti, hodnotový rozumový i citový soud, který je vždy v podstatě subjektivní, měl by však být systematický a opřený o faktické poznání.¹⁴

Prvním bodem, na který je nutno poukázat, je samotný předmět hodnocení. Tím není památka, její bezprostřední stav, ale památkový zásah – akce. Ten lze všeobecně charakterizovat jako aktivní počín uchování, rozvoje a zprostředkování památkových hodnot památky.¹⁵

Obecné východisko analýzy i hodnocení zásahu je podle nás stejné jako pro celou památkovou péči. Už dříve jsme se toto východisko pokusili vyjádřit ve formě axiologického procesního modelu.¹⁶ V něm je památková péče pojímána jako systematické uskutečňování hodnotového vztahu subjektu a objektu. V principu jde o proces zhodnocování, kdy na základě předporozumění významům (zjednodušeně typům hodnot) vyhledáváme jim odpovídající znaky artefaktu (rozhodující reprezentativní vlastnosti), jejichž poznáváním a konfrontací s naším vnitřním hodnotovým systémem (profilem) i kontextem celospolečenských potřeb, ideálů a cílů přisuzujeme artefaktu (památce) míru významu – hodnotu a ta slouží především jako motivace (nikoliv norma) ke své realizaci – k funkci. Plnění funkce pak mění znaky i pojetí významů a dochází k přehodnocování – proces se cyklicky, respektive šroubovitě opakuje. Klíčové je rozlišení znaků objektivních jevů,¹⁷ které můžeme poznat, a hodnot, abstraktních veličin, které v převaze subjektivně přisuzujeme. Hodnota proto není jev odhalitelný v památce, ale subjektivní myšlenkový konstrukt. Míra významu – hodnota – může nabývat kladných i záporných stupňů a potažmo dílčí hodnoty, přesněji reakce na ně, mohou působit i proti sobě. Jednotlivé dílčí hodnoty vnímáme v památce integrovaně jako celkovou památkovou hodnotu památky a tak na ni také spontánně reagujeme. Analýza dílčích hodnot nám slouží k porozumění artefaktu a v první řadě k ovládnutí nakládání s ním.

Uznání principu subjektivity a zároveň zajištění křížené objektivnosti hodnocení je zásadním teoreticko-metodologickým problémem kvalifikovaného hodnocení. Řešení nejspíše není definitivní, rozhodně nespočívá v záměně hodnocení za poznání. Lze je podstatně podpořit – objektivizovat několika postupy: intersubjektivitou – integrací více hodnotících soudů. Ty získáme jednak z hodnocení referenčních artefaktů a také od referenčních kompetentních hodnotitelů (těž otázka participace, hodnotitel jako faktor hodnocení). Znamená to vymezit alespoň základní společná kritéria hodnocení a přínosné je i následně zapojit metody multi-kriteriálního hodnocení. Přitom je však potřeba si uvědomit, že prvkem hodnocení je stále subjektivní soud (nebezpečí přesného výpočtu z nepřesných údajů) a že jakékoliv zjednodušování v číselné kódy hrozí formalizací. Samozřejmým předpokladem dobrého hodnocení je dostatečné úvodní poznání, a to jak artefaktu, tak činností nakládání s ním a také procesu hodnocení. Je zřejmé, že převažující individuální hodnocení v památkové praxi, ve které navíc pře-

■ Poznámky

13 Oproti autorce my bychom za zásah považovali nejen změnu či úpravu, ale třeba i dokumentaci, prezentaci památky apod. Možná by také bylo vhodnější přisouzení památkových hodnot řešit jako součást koncepce, nikoliv jako její předstupeň, jak to uchopuje Milena Hausserová. Hodnocení a zvažování východisek totiž podle nás v kulturním kontextu netvoří nezávislá „tvrdá“ data, ale součást rozhodování.

14 Objasnění a uznání subjektivní podstaty památkového hodnocení a jeho role v procesu památkového rozhodování lze považovat za všeobecně přijaté. Znepokojující nepochopení tohoto principu však prezentuje například *Koncepce působení NPÚ 2016–2021* označující subjektivitu řady činností výkonu památkové péče za vnějškový dojem a spatřující jako nutnost eliminovat subjektivismus v památkářském rozhodování. Viz *Koncepce působení NPÚ 2016–2021: analýza – cíle – implementace*, Praha 2016. Dostupné online: <https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/povinne-zverejnovane-informace/koncepce-npu/NPU-koncepce-2016-2021.pdf>, s. 50.

15 Památkový zásah, popřípadě akce, jednorázový počín nakládání s památkou, odlišujeme od průběžné údržby, ale také jen obnovy, protože zásahem může být např. i změna vlastnictví, prezentace apod., stěžejně označitelné za obnovu. Nejde rovněž o všeobecné nakládání, které může znamenat i nicnedělání. Každopádně i přes konkrétní posuzovaný případ neomezujeme naše metodické řešení jen na stavební obnovu. Srovnej Radová (pozn. 10).

16 Vít Jesenský, K teorii památkové hodnoty a hodnocení památek, *Památky západních Čech* V, 2015, s. 56–64.

17 Objektivní jevy bývají označovány jako nositelé památkových hodnot, prvky přirozeného světa, znaky jsou určitými zástupci těchto jevů.

Obr. 5 a 6. Mladá Boleslav, dům čp. 102, zvaný Templ, východní vstupní průčelí před započatím obnovy a dnes.

Obr. 5 – stav v roce 1956, objekt je ve špatném stavu, trochu tajemný; tehdejší vlastník a uživatel je Církev československá. Vlevo navazuje garáž čp. 113 (103). Foto: SA NPÚ STČ.

Obr. 6 – současný stav (září 2018), už dvě desetiletí je zde demonstrován středověký palác, rehabilitovaná fasáda se snaží harmonizovat pozdně gotické průčelí (analyticky přiznaná stopa osekane gotické římsy a části ostění okna, odstraněn klasicizující portikus), byla postavena nová střecha, odstraněn jihovýchodní přístavek a garáž. Foto: Vít Jesenský, 2018.

vládá zabývání se drobnějšími akcemi, svádí k omezenému poznání a následnému zvykovému zjednodušenému kvalifikovanému odhadu namísto komplexního posouzení. Význam kolektivního hodnocení vznášá nároky na koordinčně-mediační roli památkáře a v neposlední řadě na jeho osobní hodnotový profil a morální odpovědnost. Kritéria hodnocení totiž nejsou jen jakési vnější stupnice, směrnice, ale jsou především vnitřním celoživotně utvářeným hodnotovým nastavením hodnotitele. K další objektivizaci hodnocení přispívá opakované, respektive kontinuální kritické přehodnocování po jakýchkoliv změnách. Subjektivita v hodnocení hrozí nebezpečím dospět k nihilismu – názoru, že každý má právo na své hodnocení, všechna jsou rovnocenná, a proto je každé rozhodnutí obhajitelné. Odpovědí na tuto hrozbu je mimo jiné vymezení a uplatňování veřejného zájmu.

Jak bylo naznačeno, systematizace a metody multikriteriálního hodnocení mají tendenci zjednodušovat sémantickou symbolizaci běžnou v památkovém vnímání do kvantifikovatelných znaků, nejčastěji čísel. Kromě jiného je to v rozporu s převažujícím názorem o vhodnosti aplikace hermeneutického výkladu v památkovém hodnocení a realizaci hodnot. Jinými slovy, povaze kultury a hodnot nejlépe odpovídá verbální komunikace a interpretace, nikoliv racionální výpočty.

Specifická role hodnotitele je v našem případě určena tím, že zde provádíme hodnocení památkářské. Z oborového pohledu jde tedy do značné míry o sebehodnocení, což částečně ubírá na jeho nezávislosti.¹⁸ Úloha hodnotitele má velký vliv i na další součást hodnocení – stanovení odpovědnosti za zásah. I při zohledňování výrazně rozšířené skupiny hodnotitelů, které v naší konečné analýze převažuje, předpokládáme u nich minimálně kladný postoj ke kulturnímu dědictví. Pokud bychom mezi hodnotitele zahrnuli i kulturní ignoranty, kteří nevidí smysl v existenci památek, naše hodnocení by muselo mít širší než jen památkářské zacílení.

Co se týká samotného hodnocení památko-

5

vého zásahu, je možné v podstatě dvěma způsoby. Buď jako *hodnocení výsledku*, respektive stavu „před“ a „po“, nebo jako *hodnocení procesu zásahu*. Komplexní hodnocení se musí zabývat obojím, přičemž pro obě složky je určujícím rozlišujícím faktorem čas (změna mezi „před“ a „po“, průběh mezi „před“ a „po“).¹⁹ Proto věnujme oběma formám hodnocení bližší pozornost.

Hodnocení památkového zásahu jako stavu „před“ a „po“

Stav (aktuální status) památky můžeme vyjádřit její památkovou hodnotou.²⁰ Proces záměrného zásahu můžeme charakterizovat zvolenými cíli a prostředky. Přisouzení památkové hodnoty musí proběhnout před definováním cílů a prostředků památkového zásahu – je jeho motivací i určujícím faktorem.²¹ Nakládání s památkou je „realizací památkové hodnoty“.

Hodnocení památkového zásahu jako změny památkové hodnoty vychází z předpokladu, že po žádném nakládání s památkou (i třeba po nenakládání) nezůstává památková hodnota stejná, protože se změnil fyzický stav památky (minimálně stárnutím), kontext i hodnotící subjekt. Nakládáním s památkou se památková hodnota buď snižuje, nebo zvyšuje. Dobrý zásah je ten, který památkovou hodnotu památky zvyšuje. Tento postulát je v hodnocení zásahu uplatnitelný pouze pod podmínkou, že jsme schopni komplexní památkovou hodnotu, tedy její složky a jejich integraci, přisoudit s takovou přesností a porovnatelností, aby postihly hodnotovou změnu památky v sledovaném období.

Dle odkazovaného modelu ke změně památkové hodnoty dojde pod vlivem změny znaků

6

památky (včetně znaků kontextu),²² respektive změny hodnotícího subjektu (jeho hodnotové orientace), přičemž subjekt může být kolektivní, nevýmaje celou společnost.²³ Například nový poznatek o stratigrafii historického zdiva objektu (objektivní znak) nabytý hodnotitelem jej ovlivní v uznání významu (hodnoty) stavebního vývoje památky, o kterém obecně nepochyboval. K takovému přehodnocení však může dojít i tím, že v hodnotitelově vědomí (hodnotové orientaci – profilu) stoupne význam staveb-

■ Poznámky

18 To by nepochybně zkvalitnila širší interdisciplinarita. Neméně užitečným hodnotitelem by byla veřejnost.

19 V principu jde o stejný výzkumný plán jako analyzovat pro konkrétní akci nositele památkového vztahu (subjekt) a objekt, a jeho kontext a průběh.

20 Památka je označením pro systém hodnot – Soňa Dorotíková, *Teoretická východiska hodnocení v oblasti památkové péče, Památky a příroda VII*, 1981, s. 401.

21 Tím, že chceme určité hodnoty uchovat a rozvíjet, užíváme hodnocení i jako prvek predikce hodnotového utváření.

22 Znakem zde rozumíme možná ne zcela přesně zástupce jevu, prvek, nositele specifické informace o objektivní povaze jevu.

23 Hlubší diskusi by vyžadovala řada filozoficko-metodologických otázek souvisejících s rolí subjektu v hodnotovém vztahu a hodnocení. Např. do jaké míry můžeme vůbec uvažovat o vnějším nezávislém hodnotiteli, jestliže ten je zároveň „znovutvůrcem“ památky – prisuzovatelem hodnoty? Do jaké míry jsme schopni zpětně rekonstruovat památkovou hodnotu prisouzenou v minulosti, když každé hodnocení je možné jen jako současné – ovlivněné soudobým hodnotovým vědomím? apod.

7

8

Obr. 7 a 8. Mladá Boleslav, dům čp. 102, zvaný Templ, severní průčelí v průběhu obnovy a dnes.

Obr. 7 – snímek z roku 1981 pořízený v průběhu obnovy ukazuje čerstvě odbouraný trojpodlažní severní přístavek, ještě se starou střechou. Foto: ASTČ NPÚ.

Obr. 8 – současný stav (září 2018), obnovené průčelí s novou střechou, celé území je regenerováno, zástavba na konci ulice chybí, vlevo dostavěná, vpravo pod svahem zmizely veškeré domy v Ptácké ulici. Rozsáhlý průmyslový areál z 19. stol. pod svahem byl odstraněn a nahrazen posunutými halami náležejícími koncernové Škodě Auto, před nimi je nezbytné parkoviště. Foto: Vít Jesenský, 2018.

ního vývoje památek mezi ostatními hodnotami (např. pod vlivem názoru odborné veřejnosti) a odlišně tak docení již známý poznatek.

Hodnotovou orientaci (profil) zde definujeme jako souhrn a hierarchii významů, jakýchsi tříd závažnosti, pod jejichž zorným úhlem památku vnímáme, popřípadě na nás působí podvědomě.²⁴ Nikoliv rozsah zásahu, ale míra jeho významu – hodnota je měřítkem jeho hodnocení a přínosu. Významy a konkrétnější typy hodnot²⁵ a jim odpovídající soubor znaků památky pro určitý okamžik pouze zpětně rekonstruujeme z přisouzených dílčích hodnot, a ty odvozujeme z chování zúčastněných subjektů a jeho výsledků (zde zvláště ze stavu památky po zásahu). Vzorová základní typologie památkových hodnot je samozřejmě poměrně často diskutovaná a formulovaná, u nás však stále značně neúplně.²⁶ Znaky památky by měly být podrobeny testu autenticity – důvěryhodnosti.²⁷ Vzájemnou komplementaritu a bezrozpornost a zároveň šíři a pestrost dílčích hodnot a znaků lze postihnout kategorií integrity, respektive diverzity.²⁸

Je zřejmé, že pracujeme jen s jistou pravděpodobností, určité druhy hodnoty dokážeme posoudit lépe, jiné jen velmi nejistě. Situace, kdy památkovou hodnotu a související znaky

definuje předem jasně a komplexně (!) zejména památkář, je u stavebních zásahů kupodivu stále vzácná. Jde přitom o podstatný problém následného hodnotového posuzování, protože při zpětné rekonstrukci dílčích hodnot vznikají nepřesnosti v jednotlivých krocích, zvláště v postihování hodnotového profilu – subjektivního vkladu navrhovatele zásahu. Pokud chceme např. posoudit, zda byly při obnově fasád památky přisouzeny dílčí památkové hodnoty navrhovatelem adekvátně, aniž by je on popsal, musíme se k nim dobírat analýzou původní a obnovené fasády (např. použitých materiálů), navržených a skutečně provedených prací (třeba způsobu omítání) a na ně působících vlivů (např. nedostatku omítkářů). Z těchto faktů budeme teprve dedukovat záměry navrhovatele (např. důsledně rekonstruovat určitou vrstvu fasády). K záměru pak budeme hledat motivace, tvořené hodnotami. K jejich zpřesnění – jejich určení jako míry významu – přispěje, oddělíme-li z předpokládaných motivací znalosti, kterých mohl navrhovatel záměru dosáhnout (např. poznatky o stavebním vývoji omítek, o nedostatku omítkářů apod.), od ostatního názoru navrhovatele, tedy toho, co považoval za důležité a v čem se odráželo to, co za důležité považovala tehdejší společnost (např. stylová jednota výsledné fasády).

Bez znalosti toho, co a jak bylo pro navrhovatele zásahu (třeba i jako reprezentanta společnosti) významné, nelze říci, zda bylo jeho rozhodnutí o zásahu správné. Mimo jiné také platí, že druhotným přínosem zásahu je i změněné vědomí subjektu, i to je tedy třeba zkoumat jako stav „před“ a „po“.

Komplikovanost ilustrovaného postupu má příčinu v již zdůrazňované ne plně objektivní podstatě zjišťovaných vědomostí a ne toliko rozumové poznávací metodě evaluace, v jejím složitém myšlenkovém procesu. Současně je

nezbytné si uvědomit, že v našem případě pracujeme se 3 hodnotovými stadii: při návrhu zásahu, po jeho dokončení a při novém hodnocení v rámci našeho výzkumu.²⁹

V následující tabulce jsme se pro stručnost a lepší přehlednost pokusili sestavit pracovní soustavu významů a s nimi spojených typů dílčích hodnot a znaků pro náš konkrétní případ.³⁰ Nutné je přidat několik vysvětlujících po-

■ Poznámky

24 Souhrn významů (významovost) je vymezován ze zájmů a potřeb subjektu, ze sociální funkčnosti. Viz Dorotíková (pozn. 20). – Jesenský (pozn. 16).

25 K souvislosti významu a typu hodnoty viz Jesenský (pozn. 16). – Vít Jesenský, *Model základních hodnotících kritérií a hodnocení potenciálních národních kulturních památek* [online], viz https://www.academia.edu/30783659/Model_zakladnich_hodnoticich_kriterii_a_hodnoceni_potencialnich_narodnich_kulturnich_pamatek, vyhledáno 31. 10. 2018.

26 Viz Uhlík (pozn. 6). – Jesenský (pozn. 24) – zde odkazy na zahraniční zdroje. – Radová (pozn. 11) a další.

27 Jesenský (pozn. 16).

28 Jesenský (pozn. 25).

29 V nejobecnější filozofické rovině se vlastně jedná o princip řešení vztahu mezi skutečnou věcí o sobě a jejím obrazem – věcí pro subjekt (fenomén). Např. Jaroslav Peregrin se přiklonil k možnému řešení v pojmání věci o sobě jako konstrukce vzniklé v našem vědomí, ovšem jako výsledek hegelovského historicko-sociálního pohybu. Viz <http://jarda.peregrin.cz/mybibl/PDFTxt/578.pdf>. Tato úvaha se zdá být blízká východiskům péče o kulturní dědictví, vyhledáno 20. 12. 2018.

30 Jde samozřejmě o určitou verzi strukturování významů a dílčích hodnot. V jednotlivých verzích (viz pozn. 25) se zřetelně odráží nejen užitá pojmosloví, ale především metoda odvozování hodnot z věcné podoby památky, z poznatků nakládání s ní i ze zkušenosti a hodnotového vědomí autora.

PRACOVNÍ SOUSTAVA VÝZNAMŮ, DÍLČÍCH PAMÁTKOVÝCH HODNOT A ZNAKŮ

palác Templ v Mladé Boleslavi

VÝZNAMY (třídy závažnosti)	TYPY DÍLČÍCH PAMÁTKOVÝCH HODNOT	ZNAKY (zástupci objektivních kvalit)
význam společenské a myšlenkové identity	pamětní, duchovní (náboženská), ideová, politická, etická, identity – sociální sounáležitosti, symbolu, emocionální	materiál, konstrukce, zpracování řemeslné či technologické, technické řešení
význam identity s hmotným prostředím	estetická, krajinná, urbanistická, pamětní, životního prostředí, genius loci	uměleckohistorické jevy, stavebněhistorické jevy, architektonickohistorické jevy (včetně návrhu), urbanistickohistorické jevy, přírodněhistorické jevy, estetický jev a vjem, historie (včetně dokladů událostí, archivních, ikonografických, orálních), umělecké jevy, autorské projevy, specifické vědecké projevy, invence, ojedinělost/typičnost
význam kulturně-historický	uměleckohistorická, stavebně- a architektonickohistorická, urbanistickohistorická, technickohistorická, přírodněhistorická, technologická (materiálová i provedení), obecně historická, speciální vědecká, tvůrčího díla (myšlenkového, uměleckého, technického)	spojitost s osobností, náboženské projevy, součást tradice, vazba na komunitu uživatelů, vztah vlastníka, kontinuita vztahu společenství (kolektivní paměť, vžitá podoba, existující respekt k artefaktu již jako k památce, participace), prvek vlastnictví či občanské hrdosti, vztah široké veřejnosti, doklad či symbol politicko-ideový nebo duchovní (humanismus, demokracie), prvek inspirace, estetické působení
význam reprezentativnosti a komunikace	ojedinělosti/typičnosti, působivosti, edukační, komunikační (popularizační, propagační), symbolická, emocionální	prvek prostředí (jak památka prostředí dotváří, jak je prostředí uchováno), umístění
význam dokumentu	dokumentační	využití a funkce, tržní či netržní cena, ekonomicko-funkční potenciál, ohroženost (hmotná i nehmotná)
význam ekonomický	využití/funkční, tržní/netržní, potenciálního výnosu	symboličnost, působivost (potenciál dát najevo své kvality), edukační prvek, mezinárodní uznání

známek. Významy jsou zde myšleny obecnější třídy závažnosti, kvůli nimž se s Templem nějak vědomě zacházelo. Hodnotami rozumíme míru významů, zde ovšem znamenají pouze typy hodnot, jakési zkonkretizování významů. Znaký jsou zástupci skutečných poznatelných kvalit Templu, přičemž různé dílčí hodnoty mohou být přisuzovány na základě reflexe těchto znaků. V tabulce jsou znaky označeny typově.

Hodnocení zásahu jako procesu

Procesní hodnocení památkového zásahu musí řešit dva úkoly: 1) posouzení, zda byly cíle a prostředky *definovány správně*, a 2) posouzení, zda byly cíle naplněny a prostředky *užity adekvátně*. Hodnocení cílů a dle nich zvolených prostředků je oproti památkové hodnotě snazší, protože je věcnější a vyvozujeme je z objektivněji doložitelných projevů.

Ad 1) Cíl zásahu vyjadřuje určitý záměr pro určité období, přičemž jeho funkcí je být nástrojem plánování, motivace a hodnocení a také výběru prostředků. Cíl vychází jednak z priorit daných obecnější vizí a jednak z konkrétních možností včetně památkové hodnoty památky. Správnost cíle budeme posuzovat dle korespondence s takovou vizí a dle rozvíjení památkové hodnoty, dle přiměřenosti možnostem včetně času a dle jasnosti formulace.³¹ Prostředky zde míníme plánování, činnosti (pozná-

vání a dokumentace, údržba a obnova, užívání a prezentace), personálně-institucionální a organizační zabezpečení, financování. Hodnocení jejich určení a výběru se musí zaměřit v první řadě na jejich soulad s cíli. Volba prostředků bývá nejvíce provázána kompromisy. Zároveň je třeba připustit, že rozhodování o nakládání s památkou nemusí mít jediné správné řešení, ale častější jsou legitimní varianty s různými výhodami a nevýhodami.

Ad 2) Zasluhou výpovědi pramenů se zdá být naplnění cílů a využití prostředků relativně nejsnazší částí hodnocení.

Považujeme za nezodpovědné a odborně nekompetentní podlehnout tvrzení, že určit kvalitu památkové akce není prostě vůbec možné, že jde o úkol natolik komplikovaný a s nespočetnými výsledky, že je lépe se mu vyhnout. Existence řady případů, ve kterých je posouzení kvality a účinnosti památkového zásahu téměř nemožné pro objektivní nedosažitelnost potřebných informací, by neměla být zevšeobecňována a celé posuzování odmítnuto paušálně.

III. Hodnocení obnovy Templu v letech 1969 až 1989 jako památkového zásahu

Pokusme se nyní výše uvedené teze a postřehy aplikovat na případ obnovy mladoboleslavského Templu. Domníváme se, že tradiční

přístup by se spokojil s konstatováním, jak cenný objekt a z jak havarijního stavu se v tomto případě podařilo zachránit, chválily nebo kritizovaly by se technologické, architektonické a restaurátorské práce a jen na okraj se připustily nutné negativní zásahy do hmotné podstaty památky. Naší snahou však je systematičtější zohlednění celku aspektů hodnocení památkového zásahu. Ve studii věnované historii obnovy jsme důkladně a záměrně zprostředkovali základní historická fakta a souvislosti – znaky věcné podoby a průběhu akce, které se promítají do následujícího hodnocení. To se přidržuje naznačeného schématu dílčích hodnot (viz tabulku) a jejich vlivu na nakládání s památkou.

Hodnocení změny památkové hodnoty

To, že k sledované obnově došlo, a jakým způsobem, přímo podnítila památková hodnota – míra významu, kterou Templu přisoudili jednotliví zúčastnění. V tomto momentu je chápeme jako širokou skupinu odborníků i laiků, „zasahovatelů“ do památky i jejich uživatelů, kteří chtěli, aby významovost památky byla

■ Poznámky

31 V teoretických pracích památkové péče nenajdeme příliš řešení taxonomie cílů památkové péče a v našem úkolu pro ně nebyl prostor ani čas.

9

uchována, nebo spíše navýšena. Role a důležitost názorů jednotlivých hodnotitelů nebyla samozřejmě stejná, což zohledňujeme, aniž bychom se zde z důvodů omezení výzkumu pouštěli do složité analýzy tohoto kolektivního subjektu. Nejdříve se tedy pokusme analyzovat, jaké hlavní dílčí hodnoty uznali před obnovou a jaké by nejpravděpodobněji uznali po ní. V textu přitom odkazujeme na znaky Templu a jeho kontextu, které jsou, vedle dalších, objektivními argumenty v hodnocení. Opakujeme, že znaky (objektivní kvality památek) nejsou určovanými hodnotami, že mezi poznáním znaků a přisouzenými hodnotami není jednoduchá příčinná souvislost a že z hodnocení nemůžeme vyloučit náš subjektivní soudobý pohled.

Autenticitu, kterou charakterizujeme nikoliv jako další památkovou hodnotu, ale věrohodnost sdělení znaků a důvěryhodnost jejich zprostředkování v procesu hodnocení,³² neposuzujeme zde dostatečně podrobně jako klíčovou kategorii, ale snažili jsme se její závažnost promítnout do posouzení hodnot, respektive pramenů výzkumu. Prostřednictvím těchto částí textu se stejně omezeně vyjadřujeme i k integritě (celistvosti), kterou chápeme jako míru četnosti, spolupůsobení a vnímatelnosti dílčích hodnot a znaků, a diverzité – různorodosti či škále přisouzených dílčích hodnot.

Historické, stavebně- či uměleckohistorické hodnoty jsou oborově natolik samozřejmé a preferované, že bývají v rámci celkové památkové hodnoty považovány automaticky za rozhodující. I když tento pohled nesdílíme, musíme v případě Templu konstatovat, že v důsledku akce značně stoupla stavebněhistorická i uměleckohistorická hodnota objektu, kterou ovšem nechápeme jen jako hodnotu poznání, ale i pocítovaného vývoje. Při tomto konstatování zo-

hledňujeme díky obnově neobyčejně rozšířené poznání objektu, jeho vývoje, konstrukcí i prvků. To bylo výsledkem řady dílčích průzkumů a výzkumů (v převaze hloubkových) provedených památkáři,³³ projektanty, archeology i restaurátory, i když některé počáteční závěry o stavebním vývoji by stěžejně měřtko autentického zdroje.

Poznání obecně historické už natolik prohloubeno nebylo, nebyla zpracována ani archivní rešerše. Dokladem stavebního a uměleckého vývoje je tak pochopitelně především samotná hmotná památka. Už proto lze jako ztrátu vnímat jinak téměř nedoložené zaniklé části a konstrukce stavby (včetně jednoho portálu, části nárožních armovacích kvádrů apod.). Zřícení a odbourání celých přístavek mělo také vliv na ochuzení hodnoty stavebního a funkčního vývoje stavby i autenticity. Při vědomí dobových podmínek a stavu objektu je výsledek zásahu přesto stavebněhistorickým zhodnocením.

Zlepšení fyzického stavu a potažmo zvýšení *stavebnětechnické hodnoty* po obnově paláce, který byl ohrožen zánikem v důsledku havarijní situace, je očekávatelné a většinově doceňované. Vzhledem k závažnosti zvratu v dané hodnotě díky zásahu je však na místě podrobnější charakteristika zohledňovaných faktů. V rámci obnovy došlo nejen k důkladné sanaci jednotlivých konstrukcí a celé stavby, ale i k její stabilizaci včetně navazujících prostor svahu a terasy. Užité technologie i materiál lze přitom považovat za korespondující s původním stavebním řešením, popřípadě s ním kompatibilní, byť jen část z nich lze hodnotit jako tradiční. Zároveň je třeba posuzovat je z hlediska dobových možností a standardů (např. užití šroubovaných zdvojených oken, betonových konstrukcí apod.).

Obr. 9. Mladá Boleslav, dům čp. 102, zvaný Templ, terasa pod objektem byla sanována a dnes našla nové využití jako edukační prostor (v pozadí na mezípodestě natlačen model slovanského obydlí). Foto: Jakub Bachtík, 2018.

Nicméně pokud budeme za hodnotné pokládat zvláště starší konstrukce, materiál a stavební technologie, pak lze jako negativní chápat jejich substituce železobetonovými skořepinami, deskami nad klenbami, replikami stropů, ale také nový krov, který však má zase jiný hodnotový přínos (viz dále). Samozřejmě nelze opomenout poměrně výrazné stavební změny a destrukce částí budovy. Zda k nim počítat i zřícený úsek dvoru – terasy a jihozápadní přístavky, záleží na tom, zda budeme hodnotit obnovu až po této události, nebo včetně tohoto neodvráceného zničení. Každopádně ke ztrátám náleží odbourané trakty a navazující zástavba (na jižní a jihovýchodní straně). Naopak restaurované prvky a povrchy zvýšily i technickou hodnotu objektu. Podklady pro výše uvedená hodnocení jsou jednak hmotné (až na výjimky funkční dodnes – odstraňující elementární ohroženost památky), ale i nemateriální – stavební a průzkumová dokumentace.

Oproti předešlým typům hodnot bývají při posuzování památkových akcí zcela přehlíženy *hodnota identity* nebo *hodnota pamětní*. Je to do jisté míry pochopitelné: tyto hodnoty, ačkoliv nezpochybnitelné, se nedají vždy snadno určit a znaky, které s nimi souvisejí, nejsou vždy dobře prokazatelné. Závisí totiž na vztahu komunity k památce, na roli památky v lokální paměti, jejím působení proti osamocení a neukotvenosti obyvatel apod. Templ podle všeho nepůsobil svou podobou před obnovou jako výrazný prvek místní sounáležitosti, spíše jako podvědomý doklad starobylosti a nanejvýš tušené historie. Ve funkci modlitebny Československé církve znamenal pro část obyvatel hodnotu duchovního užívání. Jakousi míru tajuplnosti a romantismu dodávalo objektu mylné spojování s rádoby tajemným templářským řádem (viz název) v kombinaci se zanedbanou podobou stavby a přístupem od města skrytou soutkou – „Myšlí dírou“. Po obnově bylo mnohé z těchto duchovně romantických emočních hodnot nejspíše oslabeno, ale částečně je snad nahradilo veřejné kulturní využití (muzeum, které zde bylo jako první v Mladé

■ Poznámky

32 Jesenský (pozn. 25).

33 Patrně nejpřínosnější byla nakonec relativně stručná dodatečná syntéza a interpretace Ing. Žižky. Jan Žižka, Ke stavebnímu vývoji tzv. Templu v Mladé Boleslavi, *Památky středních Čech VIII*, 1994, č. 1, s. 1–22.

Boleslavi už v 19. století) a také zvýšené povědomí o uměleckohistorickém i typologickém významu paláce. Patrně tím byla fixována i hodnota určité historické kontinuity a genia loci.³⁴ Lze říci, že postupně nejspíše posílila hodnota jistého patriotizmu, sociální vzájemnosti obyvatel. Je však na místě přiznat, že pro daný emocionálně-sociální vztah – jeden z nejsilnějších typů relace k Templu jako památce (!) – nemáme nezpochybnitelné podklady v podobě dat z výzkumů.³⁵

Jakkoliv zkoumaný objekt byl i před zásahem prvořadou součástí historického urbanismu města, nebylo to vzhledem k zanedbané a posléze částečně zruinované podobě stavby širěji doceňováno. Palác měl samozřejmě svůj význam pohledového akcentu na konci Krajířovy uličky. Ovšem po obnově byly historické začlenění a funkce objektu ve staré zástavbě prokázány výkumně, ale především fyzicky prezentovány úpravou celého areálu. Dá se říci, že se Templ „vyloupil“ nejen z okolní zástavby (i následkem jejího částečného odbourání), ale zvláště v západním panoramatu města jako spolukomponent hradu a součást hradeb. Zásadně tak posílila *hodnota urbanisticko-orientační i pohledová – novosti, estetická a obecněji hodnota životního prostředí*.³⁶ Otázkou je, zda to nebylo na úkor jakési malebnosti a starobylosti. Doložit zmíněné působení je možno např. srovnáním historických fotografií, ale vnímání dotčenými obyvateli či návštěvníky nemáme opět nijak zmapováno.

Budově a areálu Templu můžeme jednoznačně přisuzovat také *hodnotu tvůrčího počínu a artefaktu* (architektury, stavby a rovněž dnešní interiérové expozice). Sledovaná akce této hodnotě převážně přidala. Mnohé ze stavebních zásahů lze pokládat za kvalitní inženýrské i architektonické dílo (statika, krov, fasády...). Stejně je to s restaurátorskými zásahy. Obecně vědeckou hodnotu objektu, tvořivý vědecký přínos, lze spatřovat v různorodých metodických i faktických poznatcích umožňujících kupříkladu srovnávání (včetně srovnání mezinárodního). Z něho vyplynula jasněji chápaná *hodnota typičnosti* (např. jako projev pozdně středověkého stavitelství) i *ojedinělosti* (gotický městský palác v hradebním systému s vazbou na bránu v hradbě, výrazný prvek panoramatu apod.) nebo důležitost lokálních geologických poznatků.

V neposlední řadě tvůrčím aktem a hodnotou bylo i samotné památkářské posuzování obnovy, které, jak upozornil architekt Láška, ani zdaleka nebylo poplatné tehdejšímu převládajícím oborovým názorům, prosazujícím rekonstrukce historických staveb do vybrané stylistické etapy. Mníme zde pochopitelně *hodnotu památkářské práce* projevující se v památce, nikoliv hodnotu procesu zásahu,

který je předmětem následující podkapitoly.

Z několika výše popisovaných kvalit vyplývá *hodnota prezentační i edukační*, které byly po obnově prakticky znovunastoleny. Můžeme je odvozovat od muzejní a vzdělávací funkce, prezentování v médiích, ale ve skutečnosti i od analyticky prezentovaného nálezu gotické římsy na průčelí apod. Přestože uvedené hodnoty nepodceňujeme, nemůžeme je doložit objektivními daty vztahujícími se k dobové situaci. Podobně bez dostatečného doložení bychom mohli mluvit i o *hodnotě symbolické* pro město, ale do jisté míry i památkovou péči. (Za určitý symbol podtrhující význam stavby lze považovat např. i nový, vyšší krov, estetický symbolismus zafungoval jistě i při pozdějším vystavení části ostění gotického lomeného oblouku z kláštera Hradiště na předzahrádce Templu.)

V souhlasu s Aloisem Rieglem musíme ocenit nejen působení historie – stáří či starobylost, ale zároveň památku jako dokument pro vědecké bádání i prostou paměť. *Dokumentační hodnotou* objektu rozumíme proto její vnímání jako hmotného dokladu, který lze zkoumat a vztahovat jej k historickým událostem, osobám, uměleckým stylům, vývoji urbanismu, ale třeba i k užívaným stavebním materiálům apod. Posouzení jmenované hodnoty v souvislosti se sledovanou akcí není jednoznačné. Vzrostla, což odvozujeme od řady odhalených nálezu a zpracovaných dostupných dokumentací i přes jejich mezerovitost. Odstranění rozsáhlých hmot a konstrukcí demolice a přestavbami znamená však mimo jiné dokumentační deficit. V interview s pamětníky se prokázalo, že je lze rovněž považovat za určitý „živý pramen“. Jeho dílčí hodnota už překračuje historiograficko-dokumentační charakter k hodnotě identity – interpretace dějin se mění v interpretaci paměti.

Velkým nepochopením je všeobecné podceňování *ekonomických hodnot* památek a také památkových zásahů. Ten proběhnuvší na Templu zvýšil ekonomickou hodnotu objektu přímou (stavebních prací, materiálu) i nepřímou (možnost využití). Přínosem je zde nejen funkce muzea (návštěvnost, umístění sbírek), ale rovněž funkce reprezentační, obecně turistická apod. Navíc je definovatelný ekonomický potenciál památky zvyšující její hodnotu. Náklady na provoz a údržbu památky netvoří jen finanční minus, ale z širšího pohledu také významný zdroj – pro zaměstnanost spravovatelů, pro okolní podnikatele vydávající na ztrativě místní lokality apod.

Tento rozbor neměl být charakteristikou *aktuálních památkových hodnot* Templu, ale pokusem o jejich vymezení a porovnání před starší obnovou a po ní. Zabývali jsme se určitým výběrem pro daný účel nejpodstatnějších díl-

10

Obr. 10. Mladá Boleslav, dům čp. 102, zvaný Templ, pozdněgotický vstupní portál (restaurovaný) z před síně. Foto: Vít Jesenský, 2018.

čích hodnot. Přetrvávající celková památková hodnota vzniklá jejich integrací se dá spatřovat v stavebně- a uměleckohistorickém významu objektu, jeho architektonické i urbanistické kvalitě a v neposlední řadě ve funkčním využití jako kulturně-turistické destinace.

Hodnocení cílů a prostředků zásahu

V této části v podstatě usilujeme o stanovení hodnoty samotného zásahu jako procesu, který byl vyvolán vnímáním vymezených hod-

■ Poznámky

34 K tomu Deklarace z Quebecu 2008. Dostupné online: <https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-646-2.pdf>, vyhledáno 30. 10. 2018.

35 Bezprostřední reflexi laických návštěvníků poskytuje návštěvní kniha současné muzejní expozice, která je však po všech stránkách chabým a neobjektivním zdrojem.

36 Z hlediska historicko-urbanistického však nelze opomíjet újmu v odbourání zástavby Ptácké ulice tvořící rostlý stavební pandán hrazenému městu na skále. Tyto zásahy do tehdy neexistující památkové zóny, které probíhaly v 80. letech 20. století, nebyly samozřejmě součástí obnovy Templu. Dnešní stav po úplném vyklizení a až hygienickém očištění skály celkově zcela mění vnímání vazby historického města a jeho úpatí – předměstí na straně Templu – je znepokojující otázkou našeho tématu, ovšem mimo záběr výzkumu.

11

Obr. 11 a 12. Mladá Boleslav, dům čp. 102, zvaný *Templ*, střední klenutá místnost.

Obr. 11 – stav v roce 1988, těsně po obnově a restaurování; vlevo doplněný a restaurovaný pozdně gotický portál v druhotném osazení, klenba s restaurovanou a rekonstruovanou výmalbou. Foto: ASTČ NPÚ.

Obr. 12 – tatáž místa dnes (září 2018) po naplnění dnešní expozicí oceněnou cenou Grand Prix Obce architektů z roku 2001. Foto: Vít Jesenský, 2018.

not a určen jim odpovídajícími cíli a prostředky. Snažíme se tak uplatnit poznatky a teze definované v předešlém textu i předcházející studii. Komplikaci zde představuje skutečnost – pro podobné akce však typická –, že jednoznačná formulace *cílů* hodnoceného zásahu, zvláště v tak komplexní podobě, kterou předpokládala např. M. Hauserová,³⁷ nebyla pro danou obnovu učiněna, respektive rozhodně nebyla provedena předem a jen zčásti v jejím průběhu.³⁸ Jestliže tedy chceme poznat základní cíle zásahu, jinými slovy to, čeho chtěli rozhodovatelé o něm (především památkáři) dosáhnout, nezbyvá než přistoupit k pouhé přibližné rekonstrukci:³⁹

1) Uchovat celkový organismus a vzhled stavby včetně mladších úprav a přístavků, které dokumentují stavební vývoj, byť nemají výjimečnou architektonickou či estetickou hodnotu (odmítnutí „regotizace“).

2) Po zřícení značných částí přístavků se soustředit na základní hmotové zachování stavby, které v celistvé podobě odpovídá rozsahu pozdně gotického paláce. (Severní trakt obnovit, jižní rekonstruovat, střechu rekonstruovat do „předklasicistního“ stavu.)

3) Náplň objektu podřídit možnostem obnovovaných prostorů.

4) Nakládání a rozhodování o objektu opírat o poznání kvalit a posouzení hodnot objektu. Vycházet přitom především ze stavebněhistorického průzkumu a dalších průzkumů.

5) Podobu fasád a prvků průčelí v celku pojímat jako zhruba pozdně gotickou, ovšem s individuálním řešením pro jednotlivé dochované okenní otvory.

Další cíle byly formulovány průběžně jako dílčí či konkrétní pro jednotlivé stavební kroky nebo části stavby. Jen velice rámcově můžeme snad prohlásit, že navržené cíle byly v souladu s tehdy přisouzenými památkovými hodnotami. Ty byly v prvé řadě stavebněhistorické a architektonicko-estetické. Koresponduje to s praxí památkáře, ve které nejen tehdy a nejen u nás dominovala reflexe hodnot vědeckých, obzvláště z oblasti stavební a architektonické historie, dějin umění a materiálově-technologického řešení. Sociálněfunkční hodnoty nebyly v 70. letech vnímány do té míry, aby byly výrazněji zohledňovány v uvažování o užívání a provozu budovy i areálu. Po zřícení části stavby stoupla následkem bezprostředně vnímaného ohrožení památky natolik hodnota její fyzické existence, že rozhodující cíle zásahu směřovaly k hmotné sanaci jádra stavby – pozdně gotického paláce.

Jak bylo již řečeno, naznačené cíle se poněkud vymykaly dobovému rekonstrukčnímu názoru a zvláště domácí praxi a svým respektem ke všem stavebním fázím a historickým částem objektu i areálu vycházely z vize poněkud předběhnuvší svou dobu. To lze mimochodem považovat za žádoucí přístup i dnes. Cíle, především po havárii, byly podle všeho realisticky nastavovány pro časové možnosti a nároky stavby a její provádění.

Prostředky naplňování cílů lze popsat v různé podrobnosti,⁴⁰ přičemž v našem případě

nepovažujeme za dostatečné omezit se na nejobecnější rovinu.⁴¹ Jedním z nejdůležitějších instrumentů záchrany Templu bylo jeho převzetí do správy středočeským Střediskem státní památkové péče a ochrany přírody (SSPOP) v roce 1970. Vlastnictví poté zůstalo jako u většiny objektů za socialismu státní, ale odborné i procesní možnosti památkářů se ukázaly být účinnější. Dalším pozitivním institucionálním rozhodnutím byl přechod od projekčního (a možno říci názorového) působení SÚRPMO k projekčně-prováděcímu podniku Obnova památek s dobově nadprůměrným kapacitním potenciálem projektantů praktiků a zkušených řemeslníků a mimo jiné i výhodnou přímou politickou vazbou na vedení kraje a nepochybně i vládnoucí KSČ. Personálně pak do obnovy byla zapojena řada odborníků, kteří se právě začínali prosazovat jako špičky svých specializací, a navíc s velkou pílí i pokorou. Za mnohé zmiňme památkáře Vojtěcha Lásku a Jana Žižku, statika Miroslava Fuchse a památkáře investičního dozoru Alfréda Schuberta. Naopak angažování velmi limitované správy objektů z památkového střediska nebylo v dané době vůbec očekávatelné. Z dnešního pohledu však přesto nelze přehlížet neúměrnou dobu realizace akce, její rozložení do mnoha etap, které přispívalo k některým i několikrát se opakujícím posuzováním a projektováním. Zřejmá je tedy mimořádná byrokratičnost celého procesu.⁴²

■ Poznámky

37 Radová (pozn. 11).

38 Rozsáhle se k tomu vyjadřuje v odpovědi ohledně koncepce celé akce V. Lásky v rozhovoru, který je publikován v tomto čísle Zpráv památkové péče.

39 Vymezení vzniklo na základě dochovaných odborných vyjádření památkářů k obnově, uchovaných ve spisovém archivu NPÚ, ÚOP středních Čech, rozhovorů s aktéry obnovy (J. Žižka, A. Schubert, V. Lásky, P. Brodský) a dalších zdrojů – viz prameny a literaturu uvedenou v předchozí studii. Pouhá rekonstrukce cílů provedená hodnotiteli (autory) pochopitelně značně snižuje objektivnost jejich dalšího využití v hodnocení zásahu. Cíle rekonstruované hodnotiteli toliko z výsledků akce nebo z doložených užitých prostředků zásahu by logicky mohly posloužit jenom k autorskému sebehodnocení.

40 Navržené prostředky jsou v převaze formulovány v četných odborných vyjádřeních památkářů a předtím často projektanty v projektech.

41 Tou máme na mysli všeobecné metodické přístupy charakterizované jako konzervace, rekonstrukce, analytika atd. nebo obecné zásady (reverzibilita, věrohodnost, kontextuálnost apod.).

42 Rozsah úředního vyřizování je vždy jednodušší u soukromých vlastníků (po roce 1989 proto klesl rozsah, ale narostl počet případů), klíčovým faktorem jeho změny ovšem byl rozvoj soukromého podnikání v realizaci.

12

Na druhou stranu se pro oblast plánování a řízení uplatnila kromě řečeného přímá vazba mezi projekcí a realizačními řemeslníky a dělníky, ale také postupně narůstající odborně názorový soulad obzvláště mezi památkáři a projektanty. Památkový dozor se v době probíhajících prací logicky zintenzivnil a navíc byl značně posílen dozorem investičního pracoviště SSPPOP. Pro hodnocení nákladů a financování obnovy nám chybí více faktů (viz ekonomický exkurs v rámci předchozího příspěvku), avšak lze konstatovat, že ekonomická stránka věci nebyla podstatně sledovaným nebo ovlivnitelným faktorem procesu obnovy. Netržní systém se řídil pochybnými normami a hospodárnost šla stranou – což bylo v tomto případě spíše ku prospěchu památky.

Odpovědné bylo včasné a poměrně komplexní zadávání průzkumů (SHP, geologický,

vlhkosti, archeologický). Naneštěstí ne všechny průzkumy a dokumentace byly dostatečně komplementární.⁴³ Na toto poznávání a dokumentaci navazovaly další činnosti. Památkové posuzování a potažmo navrhování důsledně vycházelo z nároků stavu objektu (statika, nové nálezy dokladů stavebního vývoje) a zároveň zohledňovalo kapacitní, materiálové i finanční možnosti realizace. Týká se to i již komentované míry použití hrubých novodobých konstrukcí a technologií a rovněž tradičních metod a materiálů. Sanační zásahy podle všeho zafungovaly velmi dobře. I při nich byla maximální záměrná snaha o užívání materiálu ze zříčených částí (kámen). Např. nová okna mají náznak goticko-renesančního členění, avšak zdvojená šroubovaná křídla. Podobným kompromisem je podoba nezvykle mnoha užitých atypických kovaných klik apod. Minimálně v současné do-

bě by jistě byly mnohem definitivněji chráněny a posléze nejspíše konzervovány veškeré i mladší konstrukce a jejich části. Netýká se to již hodnoceného krovu, ale v první řadě přístavků, navazujících jihovýchodní zástavby (včetně suterénu pod garáží) nebo třeba klasicizujícího portiku. Také bychom možná více váhali s rekonstrukcí arkýře na místě mladšího balkonu. Tyto konkrétní kroky nicméně korespondují s památkovým záměrem vyjádřeným v rámci přípravy obnovy. Podoba fasád, v nichž bylo nezbytné rozhodnout a realizovat celou řadu nových doplňků či úprav (arkýř, převet, náznak předpokládané arkýřové kaple, dostavěný jižní přístavek a severní stěna...), byla nakonec scelena gotizující omítkou, ze které i vcelku stylově vystupuje nárožní kvádrování. U něj právě vzniká dílčí pochybnost, zda neměla být bílá barva nátěru poněkud lomenější.⁴⁴ V interiéru byl na několika místech zvolen možná problematický romantizující kontrast omítaných kleneb a ponechaných částí neomítaných kamenných zdí. Speciální hodnocení přesahující možnosti výzkumu by vyžadovala kvalita restaurovaných prvků a povrchů.

Volba využití objektu jako expozičního prostoru byla samozřejmě vhodná, protože si vynutila nejméně kompromisů v úpravách stavby (jižní požární schodiště). Zároveň je tak palác nejlépe prezentován. To ostatně nebylo opomenuto ani vůči samotné obnově, která byla nikoliv běžně představena po otevření objektu dočasnou výstavou fotografií a popisem celé akce na několika panelech připravených krajským Střediskem státní památkové péče a ochrany přírody (SSPPOP). K celkovému hodnocení užitých prostředků, ale do značné míry i vymezených cílů je potřeba dodat klíčový fakt, že jejich velká většina byla dobově omezena ve volbě. Týkalo se to nejen organizace, řízení a výběru – zajištění realizátorů, ale především financování a časového postupu zásahu. Ing. Fuchs, ale zvláště Ing. Schubert připomenuli pro socialistickou éru typické zprůmyslněné stavebnictví, úpadek řemesel, všeobecnou rezignaci na kvalitu provedení, nutnost používat zvláštní zákulisní cesty k získávání kvalitního materiálu (břidlice, pískovec, dřevěné trámy...) atd.

■ Poznámky

⁴³ Velmi patrné je to u SHP, který nebyl úplný (bez archivní rešerše). Nakonec nejsvědovější v něm byl památkář J. Žižka, u nějž se také nejvíce ukázal význam SHP pro hodnocení památkového zásahu. Spočívá v přímé vazbě poznání, vyhodnocení a jejich uplatnění v nakládání s objektem.

⁴⁴ Vojtěch Lásková et al., Úspěchy a prohry památkové péče ve středních Čechách, *Bulletin Státního ústavu památkové péče* VIII, 1992, s. 81.

13

Obr. 13. Mladá Boleslav, dům čp. 102, zvaný Templ, suiterén, severovýchodní místnost. Současná instalace originálního torovaného románského sloupku z kostela ve Vinci naplnila gotický prostor změtí ocelových lanek. Foto: Jakub Bachtík, 2018.

Obr. 14. Mladá Boleslav, dům čp. 102, zvaný Templ, pohled do krovu. Nad patrem celého paláce (vyjma schodišťovou věžičku) byla provedena železobetonová deska a postaven nový hambalkový krov se šroubovanými spoji a brídlicovou krytinou pokoušející se rekonstruovat hmotu staršího krovu (zničen požárem). Šlo o jeden z nejvýraznějších zásahů do podoby stavby. Foto: Vít Jesenský, 2018.

14

části terasy a jihozápadních traktů budovy. Snad bychom v tomto bodě poopravili Vojtěcha Lásku, který zastává názor, že nebylo v silách tehdejších technických prostředků tomu předejít a zabránit (což ovšem částečně vyvracejí úspěšná rozsáhlá sanační opatření realizovaná dle návrhů Ing. Fuchse jen několik let po sesunu). Rozhodně to však nebylo v silách tehdejšího společenského systému, organizace a institucí politiky a správy a na nich závislé státní památkové péče. Destrukce je památkovou ztrátou, ale v rámci následného řešení se nedalo zachránit o moc víc, než se podařilo. Obnovu Templu hodnotíme jako mimořádnou a zdařilou památkovou akci.

V rámci omezeného výzkumu jsme už nenašli dostatek času ani energie na vyhodnocení personálně-institucionální odpovědnosti za postup i výsledek zásahu. I když se navíc nepokládáme za nestranné, odvažujeme se tvrdit, že převážná většina zúčastněných se podílela na obnově velmi kvalitními výkony, z nichž lze ještě vyzdvihnout přínos památkářů a památkových projektantů.⁴⁵ Cítíme se být jejich prací zavázáni k odpovědnosti v jejím hodnocení. Větší část viny za problémy padá na politický systém a ty, kteří jej svým chováním a jednáním podporovali.

IV. Kritické vyhodnocení dílčích úkolů a metod výzkumu

Pro výzkum zabývající se kvalitou reakcí na stav památek je otázka původu poznatků a volby postupů zkoumání velmi podstatná, o to více, pokud si dané výsledky dělají ambice být využity v metodologii – ovlivňování další odborné práce. V předchozí studii zprostředkovávají

cí faktickou podobu a průběh konkrétní obnovy Templu byl již proveden přehled a posouzení užitých informačních zdrojů archivních, publikačních i přímých pamětníkových.

Na tomto místě je ovšem nutno připomenout i zdroje poznání a metody, jejichž existence a potřebnosti pro náš výzkum jsme si byli vědomi, ale přesto jsme je nepoužili. Důvodem byly naše časové, kapacitní, ale i odborné limity. Máme na mysli např. výzkumy ekonomického hodnocení celé akce, které je náročné na zpracování poměrně širokého kontextu dobového systému socialistického hospodářství a jeho dokladů. Ze stejných důvodů jsme nebyli schopni zajistit alespoň jeden tehdejší analogický příklad, který by byl takto zpracován. Zahraniční srovnávání bylo téměř zcela mimo náš obzor. Snad nejpodstatnějším nedostatkem našeho, ale i dalších památkářských hodnocení je bezmála úplná rezignace na výzkum sociálního faktoru akce, respektive památkové péče. Nevěnovali jsme se dostatečně interpretaci společenského kontextu, fungování institucí apod., které jsou přítom pro hodnocení nebo jen porozumění jednání aktérů neopomenutelné. Nezkoumali jsme vztah uživatelů, návštěvníků a obyvatel k dané památce, jejich sociální a hodnotový profil, znalosti, emoční vazby, způsoby užívání. Jak je Templ vnímán mezi místními či přespolními, mezi pamětníky nebo mládeží, mezi úplnými laiky a poučenými zájemci? Jak by pocitovali náhlou úplnou ztrátu Templu, ke které nebylo daleko? Potřebují či vnímají vůbec nějak působení památkové péče? Ani k Templu nemáme žádný výzkum sociologický, kulturněantropologický nebo i pedagogický. Znatelně se to projevuje v našem hodnocení zásahu, které je v určení sociálních hodnot a s nimi souvisejících cílů poněkud intuitivní. V neposlední řadě si uvědomujeme, že důkladné hodnocení by mělo být věnováno zvláště památkovému doзору, respektive konání profesionálů z památkového ústavu v dané akci. Možná by mělo jít o téma pro samostatný úkol metodologického výzkumu. Nemůžeme rovněž popřít, že jedna z nejzávažnějších kritérií hodnocení i nakládání s památkami – autenticita a integrita – byla v našem pojednání spíše jen zmíněna, nikoliv vysvětlena, natož patřičně uplatněna.⁴⁶

A ještě jeden metodický faktor je nezbytné zdůraznit. Výzkumné, ale také obecně odborné

■ Poznámky

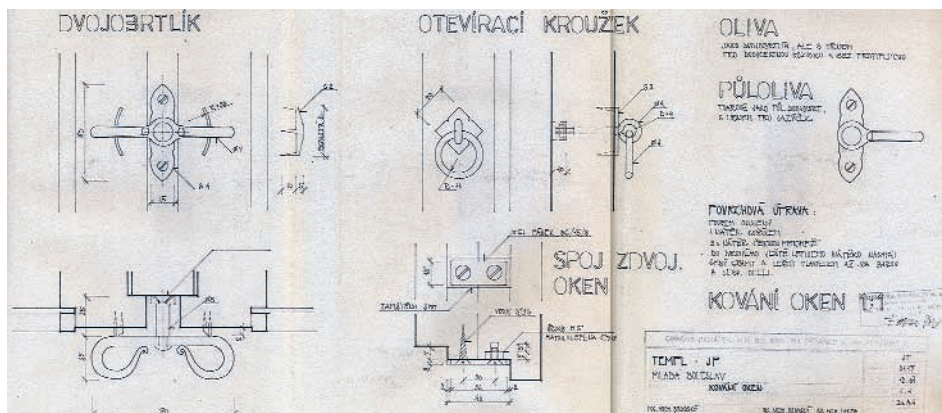
⁴⁵ Ocenění obnovy Templu jako významné události v rámci širšího kontextu „pracovně personálních“ dějin pracoviště provedl bývalý ředitel Vojtěch Lásky. Vojtěch Lásky, Padesát let odborné organizace památkové péče ve Středočeském kraji, *Zprávy památkové péče* XXIV, 2010, s. 3–4.

řešení památkové obnovy, její návrh či hodnocení se pochopitelně musí přizpůsobovat jejímu rozsahu a závažnosti. Řešená akce byla velmi komplexní a rozsáhlá, probíhala více než 20 let a její souhrnné hodnocení by si zasloužilo spíše monografii než studii. Většina památkových zásahů je ale pouze zlomkem takové události, a proto je pro ně nezbytné odvodit, dopracovat a uplatňovat omezenější postupy hodnocení i výzkumu.

V textu samozřejmě nepopisujeme všechny naše heuristické i myšlenkové kroky výzkumu a hodnocení. Po stránce metodické bylo řešení v tříčlenném badatelském kolektivu fakticky spíše multidisciplinární než interdisciplinární. Rozhodně se však pro komplexní památkové hodnocení prokázala potřeba mnohem širšího týmu, což jednoznačně vyplývá z různorodosti posuzovaných dílčích památkových hodnot a souvisejících kvalit památek. Jistě bychom mohli i náš výzkum prohloubit intenzivnější diskusí, která je dalším podceňovaným metodickým nástrojem. Možnost užití matematických metod zpracování multikriteriálního hodnocení byla vyloučena jednak proto, že za výstižnější považujeme slovní hodnocení, ale především proto, že jsme nemohli zajistit porovnatelné, stejně zevrubné hodnocení obnovy Templu od více odborníků. Celkově jsme se při řešení procesu památkového hodnocení, který je nutné odlišit od poznávání, mohli opřít jen o minimum tuzemských prací věnujících se související teorii a metodologii památkové péče. Domácí situace minimalistické badatelské komunity a tomu odpovídajícího zázemí v problematice teorie a obecné metodologie památkové péče (v zahraničí též heritologie) je stálým a podstatným limitem rozvoje tohoto vědeckého oboru.

V. Závěr

Prezentační efekt velké části současných výzkumů už dávno předčil obsahovou poctivost a skutečnou potřebnost řešených problematik. Články o obnově památek jsou oproti těm zabývajícím se poznáním jejich materiálněhistorické podstaty v naprosté menšině. Přesto nám nešlo o přidání dalšího z nich. Obnova mladoboleslavského Templu, ač je v této studii popsána poměrně zevrubně a vyhodnocena jako neobyčejně pozitivní příklad, sloužila nám především jako prostředek ověření možností hodnocení památkového zásahu. Náročnost našeho přístupu spočívá v tom, že metodologický model takového hodnocení není dosud propracován, diskutován a přijat. Ani více než 30 let starý pokus Mileny Hauserové o takový koncepční podklad nebyl širěji aplikován, nehledě na to, že ani nebyl a nemůže být přímým návodem. A konečně o minulých ani dnešních památkových akcích nejsou předem připraveny

takové informace, které by umožnily provést hodnocení dle metodologického a axiologického konceptu sestaveného v rámci našeho výzkumu. Potvrdilo se, že další složitostí památkového hodnocení je komplexnost a širší jeho faktorů, obzvláště dílčích hodnot a jim odpovídajících znaků památek.

Pokusili jsme se navázat na odkazovanou koncepci památkového zásahu, doplnit ji, aktualizovat a v první řadě upravit v logický systematický procesní model – postup, který jsme experimentálně aplikovali na zmíněném konkrétním případě. Po kritickém vyhodnocení musíme přiznat, že i přes značné úsilí o porozumění jsme učinili patrně jen nevelký metodologický posun. Přitom o něj nám jde víc než o věcnou správnost konkrétního hodnocení. Je ale možné, že zvolená forma systematizace hodnocení vyjadřovaná strukturovanými kategoriemi a pojmy je méně srozumitelná než interpretace téhož obsahu kontinuálním textem, ne-li příběhem. Cílem zvoleného metodického až formálního pojednání však není předstíraná vědeckost, samoúčelná analytičnost, nýbrž dosažení větší úplnosti povědomí o uvažovaných dílčích hodnotách a systematickosti v postupu jejich přisuzování. Považujeme to za jednu z cest, jak nacházet nové souvislosti a porozumění péči o památky. Proces lidského hodnocení ve stále více dostupném rozmanitém kulturním světě je velice komplikovaný a je otázkou, zda jsou užitečnější pokusy o jeho náročně promyšlené analyzování, nebo zjednodušující poučky a návody. V každém případě jedině pochopené hodnocení budeme schopni aktivně ovládat a používat. To je také odpověď na otázku po potřebě našeho výzkumu.

Památkové hodnocení není jen profesionální racionální kompetencí, kterou lze vymezit univerzálními pravidly, ale jednáním usměrňovaným mravními závazky, univerzálními dispozicemi. Ty omezují i naše hodnotové volby, které, ač plně neověřitelné, nejsou proto nespoutané. To je ostatně jádro nezbytné tvořivé subjektivity památkové péče, jejíž eliminace ve prospěch

Obr. 15. Mladá Boleslav, dům čp. 102, zvaný Templ, část prováděcího projektu Ing. arch. Petra Brodského z roku 1981, návrh atypického kování oken. V době vzniku maximální možný požadavek, dnes minimalistické pojetí, které ve své podobě nezastarává. Uloženo v SA NPÚ STČ.

plně objektivního rozhodování je v rozporu s podstatou existence památky.⁴⁷ Slovo morální už dávno opustilo nejen památkářský slovník. Podobně jako nedostatky a potřeby, které byly, byť i ne na základě důkladných analýz, určeny a pojmenovány, a přesto se nepřistoupilo k jejich systematickému řešení.⁴⁸ K tomuto stavu by přednostně měla směřovat kritika i sebereflexe naší profesionální památkové péče.

Článek vznikl v rámci výzkumného cíle Výzkum životních osudů a odborné praxe vybraných významných osobností památkové péče v českých zemích 2. poloviny 20. století, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury dlouhodobého rozvoje výzkumné organizace NPÚ (DKRVO).

■ Poznámky

46 Omluvou snad může být, že kategorie autenticity a integrity jsou dostatečně teoreticky, byť ne vždy jednotně zkoumány a objasňovány v odborné literatuře zahraniční i domácí.

47 Viz Radová (pozn. 11).

48 Potřebu kolektivního třibení teoretických východisek a také hodnocení provedených oprav žádá platná *Koncepce NPÚ* (viz pozn. 14), s. 50 a 54, ale již dříve tak učinili např. Radová (pozn. 10), s. 2, Jiří Kotalík, *Srovnávací analýzy silných a slabých stránek státní památkové péče – bilance rizika a příležitosti rozvoje systému ve vybraných oblastech*, Praha 2004, s. 11, 42 (xerokopie z archivu V. Jesenského), Jaroslav Svatoň, *Rozbor účinnosti fungování systému státní památkové péče pro koncepci státní památkové péče ČR, výstup výzkumného úkolu SÚPP č. 96–14*, Praha 1996, s. 25 (xerokopie z archivu V. Jesenského).